

ARBEIDERBEVEGELSEN OG DE INTELLEKTUELLE

Den amerikanske forfatteren Ralph Waldo Emerson skreiv i 1837 om *The One Man*, et komplett menneske som bærer i seg og virkeliggjør alle menneskelige muligheter – bonde, professor, ingeniør, prest, lærd, statsmann, soldat og kunstner.¹ Karl Marx så i *Den tyske ideologi* i 1845-46 for seg et menneske som jaktet om formiddagen, fisket om ettermiddagen, stelte kyr om kvelden, og var kritiker etter kveldsmåltidet uten å bli verken jeger eller kritisk kritiker.²

1800- og 1900-tallets intellektuelle

Den samfunnsmessige arbeidsdelingen har plassert arbeidere og intellektuelle i ulike samfunnsmessige posisjoner, som ikke lett oppheves, og absolutt ikke bare ved en viljesakt. Sjøl om posisjoneringen ikke er som mellom arbeid og kapital, har relasjonen arbeider – intellektuell også vært sammensatt og spent.

En eldre konfliktakse mellom «åndens og håndens arbeid» har spilt med i kapitalismens klassekonflikter. Arbeiderpartiets Emil Stang snakket i Kristiania bystyre i 1921 om «den klassekamp som alle maa vite foregaar, ikke mellom den intellektuelle overklasse og underklassen, de ikke «dannede», de som ikke gaar med snip, men mellem kapitalistklassen [...] og hele det arbeidende folk.»³ De intellektuelle, åndsarbeiderne, akademikere, *Bildungsbürgertum*, var også en del av overklassen. Omkring første verdenskrig var det noe å være lektor i gymnaset; i en mindre by tilhørte du da en overklasse. Embetsmennene ble i Norge fra 1890-åra utfordret av det næringsdrivende borgerskapet om å være samfunnets elite, men forsvant ikke ut; det er riktigere å si at de delte makta.

Sjølve begrepet «intellektuell» skal ha vært brukt i Storbritannia siden tidlig 1800-tall. Men det ble først brukt offentlig i større omfang fra 1898, da den franske politikeren Georges Clemenceau omtalte dem som offentlig støttet Alfred Dreyfuss som intellektuelle. Etter den russiske varianten av «intelligentsia» er ordet brukt om personer med en viss sosial plassering bygd på utdanning og borgerlig dannelse. De kunne være embetsmenn. Men i løpet av 1800- og 1900-tallet fant de et sammensatt og voksende arbeidsmarked, der det også var mulig å leve som *free lance* intellektuell.⁴ Den tyske sosiologen Karl Mannheim skreiv i 1929 om *freischwebende Intelligenz*. Etter hans syn var de intellektuelle plassert mellom hovedklassene på en slik måte at de ikke var bundet av en klasse, og av dennes oppfatninger og verdisyn.⁵ Ut fra en fri og uavhengig posisjon skulle de også være mer i stand

til å se en sak fra flere sider, til ikke å bli blendet av ideologi osv.⁶ Ja, det har vært hevdet at vitenskapelige prosedyrer og idealer om saklighet kan virke oppdragende på befolkningen.⁷ Nå har vel dette et snev nettopp av ideologi, en sjølførståelse som framstiller en særinteresse som en allmenn interesse. Motforestillingene melder seg raskt, både fra fortid og nåtid – sjøl om en ikke er like krass som ungarene György Konrád og Ivan Szelényi var på 1970-tallet: «Universitetet er en trojansk hest som de intellektuelle bruker for å få kontroll over stadig større deler av økonomien».⁸

Noen borgerlige intellektuelle har fungert som tekniske eksperter, andre mer som ideologer for den hegemoniske dominerende samfunnsklassen. Regis Débray skilte i 1967 mellom de såkalte intellektuelle yrkene, profesjonsutøverne, og på den andre sida intellektets yrkesutøvere, *professionnels de l'intellect*. Den første kategorien administrerer, fordeler og organiserer. De siste er da de skapende på det ideologiske og kulturelle området.⁹ Paul A. Baran skjelder i *Vardøgers* aller første nummer i 1969 tilsvarende mellom «intellektarbeidere» og «intellektuelle».¹⁰ Ifølge ham er den intellektuelles kjennemerke å søke etter å forstå helheten, å se sammenhenger mellom fenomener, å binde det en sjøl arbeider med, til «den historiske prosess: selve samfunnssystemets dynamikk og utvikling».

For å kunne være produktive, må de intellektuelle også ytre seg i offentligheten.¹¹ De er da det som i angelsaksisk tradisjon kalles *public intellectuals*. Noen stopper ved å formidle sine faglige innsikter i populær form. Andre søker mer ambisiøst å vise de samfunnsmessige implikasjonene av fagets resultater. I en mer storslått rolle opptre de med autoritet og blir hørt om samfunnsprospørsmål mer allment. Med Debrays ord baserer denne «høge intelligentsiaen» «sin sosiale eksistens på å føre fram for allmennta sitt eige syn på saker som er oppe i tida, uavhengig av dei prosedyrane som avgrensar den moglegheita som vanlege borgarar har til å nå fram i det sivile samfunnet».¹² En historisk norsk skikkelse var Bjørnstjerne Bjørnson, en internasjonal nåtidsperson er Noam Chomsky.

En annen inngang til spørsmålet om hvem de intellektuelle er, er Antonio Gramscis skille mellom de «tradisjonelle intellektuelle» og de «organiske intellektuelle», som representerer og artikulere synspunkter innen en samfunnsklasse.¹³ De tradisjonelle intellektuelle tilsvarende om lag intelligentsiaen, danningsborgerskapet. De som ble organiske intellektuelle for borgerskapet, bidro da til å forbinde befolkningen med staten, til å danne en historisk blokk, der borgerskapet hadde hegemoniet. Men de underordnede klassene – bønder, arbeidere – kunne ha sine egne organiske intellektuelle, en Søren Jaabæk eller en Martin Tranmæl. De hadde en intellektuell livsholdning og tenkemåte, en refleksjon over seg sjøl og samfunnet. Og de utgjorde en bru mellom arbeiderklassen og de tradisjonelle intellektuelle som nærmet seg arbeiderklassen og bevegelsen. Slike organiske intellektuelle kom fra og var fortsatt del av en klasse og artikulerte klassens livserfaringer, i

den borgerlige offentligheten, eller i det en kan kalle en proletarisk deloffentlighet, et kommunikasjonskretsløp innafor arbeiderbevegelsen. Artikulasjonen av erfaringene kunne inngå i skiftende kamp- og læresykluser. I en gitt situasjon søker noen – de organisk intellektuelle – å analysere og så foreslå et program for handling. Ofte vil denne kampfasen ikke føre fram til noen avgjørende seier, stundom til nederlag. Andre kan tre inn, søke å artikulere erfaringene i en ny analyse og program.¹⁴

En kategori som stod sentralt i første og andre generasjon av arbeiderledere i Norge, var de «redaktør-tillitsvalgte», arbeiderpressens redaktører og journalister. De hadde ofte verv i partiet, og i kraft av sin skriving ble det ofte de som fortolket og sammenfattet erfaringer – en Christian Holtermann Knutsen, en Carl Jeppesen, så en Martin Tranmæl og en Olav Scheflo, en P. Moe Johansen i *Demokraten* i Fredrikstad, og etter krigen en Rolf Gerhardsen i *Arbeiderbladet* og *Oslo Arbeiderparti*.¹⁵

Arbeiderklassen i bevegelsens formative år

Hvordan var så den arbeiderklassen som de første generasjonene av organisk arbeiderintellektuelle virket i? – For det første var arbeiderklassen ingen gitt enhet fra begynnelsen – den var delt etter faglært/ufaglært, alder, kjønn, by og land, mellom reine proletarer og dem med et småbruk på si'. Og det var ikke slik at alle var klassebevisste sosialister, et *vi* som stod mot kapitalen. Andre så det slik at *vi* enten var nordmenn mot utlendinger eller at *vi* var Guds barn mot verdens barn. Enheten ble kjempet fram – av arbeiderbevegelsen sjøl, gjennom en fortelling om hvordan verden hang sammen, gjennom et budskap om felles interesser og felles motstander, gjennom felles praksis – som å gå samen i tog 1. mai, og gjennom en politikk som disse ulike gruppene så seg tjent med.¹⁶ – For det andre var det en bevegelse av menn – langt på vei. Som min farmor skreiv i et tilbakeblikk på starten av Arbeiderpartiets kvinneforening på Rjukan i 1923:

«Det var ikke så hyggelig å være medlem av denne forening den gang. Vi blev ikke anerkjendt engang av vore egne mandlige partifeller. [...] uskolerte som vi var – vi prøvet dog å få hjelp i forskjellige møtesaker hos mandlige partifeller – men de tok os ikke alvorlig. Å hjelpen den uteblev fra den kant. Husker engang et svar. 'Nei, dette *dere* tuller med, får dere sandelig klare selv.'»¹⁷

En Marta Tynæs, Helga Karlsen eller Tina Thorleifsen fant ikke samme vei til arbeiderbevegelsens historiske panteon som deres mannlige klassefeller. – For det tredje var dette en tid med det Ottar Brox har kalt «usortert» motsatt «frasortert fattigdom»: alle var mer eller mindre fattige.¹⁸ I en tid da skolesystemet ikke sugde opp alle som viste teoretisk evne, betydde dette at arbeiderbevegelsen også rommet en rekke glitrende begavelser, sjøllærte, organisk intellektuelle. – For det fjerde fantes en fagarbeiderfraksjon som

hadde betydelig sjøtillit bygd på å forvalte et knapt gode – en kyndighet det var etterspørsel etter. Med dette fagmonopolet utviklet de en fagarbeiderideologi, som ga dem styrke til å hevde seg. Formeren Karl Pedersen sa i 1919 at sjøl om han ellers var «en raddikal mand», måtte han likevel gå mot felles klubbstyrer med de ufaglærte. «Paa trods af at det blev anset som fagstolthed, maate han bemærke den lange læretid som en former maa ha».¹⁹ Sjølhevdingen gikk overfor ufaglærte, overfor kapitalen og også overfor de tradisjonelle intellektuelle. Fagarbeiderne lot ikke disse overta bevegelsen – ikke den gang.

Spenninger mellom intellektuelle og bevegelsen

Mellom de organiske intellektuelle og de klassiske intellektuelle som politisk ble revet løs fra sin klassebakgrunn og gikk inn i bevegelsen, var det et tvetydig forhold. Arbeiderlederne så jo i sine to første generasjoner nytten av folk som legen Oscar Nissen, advokaten og gårdeieren Ludvig Meyer, og seinere av historieprofessorene Halvdan Koht og Edvard Bull og juristen Emil Stang, de to siste begge som nestformenn i partiet. De anerkjente også kvinnelige overløpere fra utdanningsborgerskapet som Fernanda Nissen eller Ellisif Wessel. Og de så på 1930-tallet verdien av Sosialistiske Legers Forenings opplysningsvirksomhet, av tenkingen i arkitekt- og planleggergruppa PLAN, og annen virksomhet tilknyttet Mot Dag. Men en som Tranmæl reagerte også voldsomt når denne gruppa søker å diktere partiets linje. Edvard Bull, som her stod på Tranmæls side, minte studentene om den tyske fyrsteslekta Hohenzollernes valgspåk – *Ik dien, jeg tjener – ikke jeg hersker*.²⁰ Sett i ettertid kan en se hvordan Mot Dags arroganse og sjølsikkerhet må ha provosert. Men samtidig ser vi også hvordan partiledelsen kunne slippe å imøtegå argumenter, kunne avfeie politisk kritikk ved å si at den bare kom fra akademikere.²¹

Torolv Solheim, med fartstid fra kommunistpartiet før og under krigen og DNA, Sosialistisk Folkeparti og SV etterpå, mente at mye av motstanden mot akademikere i arbeiderbevegelsen ikke kom fra arbeiderne, men fra personer i organisasjonsapparatene med en slags halvanning.²² Karl Kautsky, brennemerket av Lenin og urettferdig husket som «renegaten Kautsky» på norsk 70-tall, skreiv i 1903 en artikkel i avisa *Die Neue Zeit*, om de intellektuelle og arbeiderne.²³ Det er en spenning, skreiv han, som kunne skyldes ulikheter i levestandard. Men nå var det jo slik at også de intellektuelle solgte arbeidskrafta si, altså skulle det ikke være djupe økonomiske interessemotsetninger. Men, sa Kautsky, den sosiale plasseringen skapte ulik orientering. Arbeidere måtte for å vinne fram, handle kollektivt. Men intellektuelle opptådte mer én og én; strategien for å vinne fram var personlig, individualistisk. Nå kan Kautskys syn retusjeres; det var atskillig

personlig sjølhevding innafor kollektivet i den klassiske arbeiderkulturen.²⁴ Men at individuell karriere preget og fortsatt preger academia. er en realitet.

Dessuten – gjennom vitenskapelig og profesjonell utdanning og gjennom borgerlig dannelse ble akademikere ledet til å føle seg overlegne arbeidere når det gjaldt kunnskap og innsikt. Disse tilbøyelighetene dreide seg ikke om personlig dårlig karakter, men om sosialt bestemte mentaliteter. Kautsky:

«Den intellektuelle, rustet med den allmenne utdanning i vår tid, oppfatter seg som svært overlegen proletaren. .. Den intellektuelle finner det meget lett å overse proletaren som sin like som medkjemper, ved hvis side han få finne sin plass i kampen. I stedet ser han i proletaren dennes lave nivå av intellektuell utvikling, som det er den intellektuelles oppgave å høyne. Han ser i arbeideren ingen kamerat, men en elev ... de intellektuelle kommer til arbeiderne ikke for å samarbeide med dem som kamerater, men som en ekstern vennlig kraft i samfunnet, som tilbyr dem hjelp.»

Ved å se en slik belæring som en slags gave de intellektuelle ga arbeiderne, ventet de mer eller mindre bevisst en gjenytelse i form av takknemlighet. Ved å være den som ga, ikke mottok, kunne en mer eller mindre bevisst bekrefte ens egen følelse av overlegenhet.

Det trengtes ikke en vitenskap som ble slust «ned» til proletariatet, sa Kautsky. Det trengtes medkjempere, intellektuelle som arbeidere, som var i stand til å delta i proletarisk aktivitet, brukte den felles kampen, eller i det minste undersøkte den, for å frambringe ny vitenskapelig innsikt som i sin tur kunne være fruktbar for videre proletær aktivitet. Om de intellektuelle tok med seg en ovenfra og nedad-holdning inn i partiet, led de og kanskje partiet skipbrudd. En intellektuell måtte her granske seg sjøl og tåle å bli gransket. Han måtte kunne involvere seg i arbeiderklassens kamp «som en vanlig soldat, uten å føle seg tvunget eller undertrykt [...] Den som ikke er i stand til dette, kan vente seg stor motstand i sin partiaktivitet, skuffelser, konflikter som verken er til hans eget eller partiets beste.»

Om vi tar et tidssprang fra Kautsky til Finn Gustavsen, var jo han opprinnelig industriarbeider som ble sjøllært journalist og politiker. I sjøllbiografien *Rett på sak* har han fortalt om et møte i redaksjonskomiteen i avisa *Orientering*. Han spurte da om hva det amerikanske tidsskriftet *Ibid* var, som så ofte ble referert til i fotnotene – og utløste latter fra redaksjonskomiteens akademikere. Og i en seinere bok, *Kortene på bordet*, var han ikke mye begeistret overfor dem han kalte «kontrastene» i SV – vi var både teoretiske, venstristiske og virket kanskje også ekskluderende.²⁵

Pierre Bourdieu sier at akademikere har en egen «skolastisk» tenkemåte, en slags lekenhet, på liksom, som om-tenking, som forutsetter en *fri tid*, som ikke er direkte bebyrdet med hverdagens treghet: Akademikere gjennomskuer ikke denne egne friheten som mulighetsbetingelsen for den skolastiske tenkingen.²⁶ Fraværet av knapphet kan føre dem til en atferd i arbeiderbevegelsen som en kan kalle «konsekventisme». Som intellektuelle

tenderer til å forfølge et synspunkt på en prinsipiell måte, uten å la det brytes mot behovet for praktiske mål.

På den andre sida – dette frirommet og den noe frie tida er jo det intellektuelle kan bringe til bevegelsen. De har tid til å leite opp og tenke om sammenhenger og konsekvenser, kanskje til å utvikle også gode ideer. *Her* har de en styrke. Ikke ved at de holder verdier høyere enn andre mennesker. Ikke ved at de har noen spesiell rett til å definere målene for rørsla. Men noen ganger ved å kunne si at *det* middelet når ikke fram til målet.

Nå er det viktige nasjonale forskjeller med hensyn til de intellektuelles samfunnsmessige plassering. En behøver ikke gå til de kinesiske mandariner som skal ha latt være å klippe neglene som tegn på at de ikke utførte manuelt arbeid. György Konrád og Ivan Szelényi viste hvordan intellektuelle i Ungarn og andre østeuropeiske land etter andre verdenskrig ikke bare ble et sosialt sjikt som før, men en klasse, hvis «klasseherredømme [var] organisert rundt en planleggingsprosess for omfordeling». Det gjorde at proletariatets diktatur ble diktatur over proletariatet.²⁷ De franske intellektuelle har hatt egne utdanningsinstitusjoner, som de spesielle høyskolene, og har også kunnet styre ulike, ofte konkurrerende forskningsinstitusjoner. Det har gitt dem plass i offentligheten, men synes også ha gitt dem følelsen av at den reelle sosiale kampen ble utkjempet i Paris mellom ulike teoretiske retninger. De norske intellektuelle har vært mindre avsondret – på grunn av et lavere antall, et annet utdanningssystem, et alt i alt mer egalitært land, med mindre *high brow* og mer *middle brow* kultursmak også hos akademikere.²⁸ Og kanskje er det også mindre folkelig respekt for boklig lærdom, et fravær som noen beklager, men som også har sine gode sider. – Men om de norske i liten grad er mandariner, er det fortsatt likevel reelle kulturelle og sosiale skilnader mellom intellektuelle qua middelklasse og arbeiderklassen, både den klassiske industriarbeiderklassen og det nye tjenesteproletariatet. En radikal sosialist som George Orwell som sjøl hadde erfaring som *working poor*, skildret arbeidsløshetenes England i boka *The Road to Wigan Pier* fra 1937. Han skreiv at uansett proletariske synspunkter, hang klassefølelsen igjen i nesa. Arbeidsløshet luktet – kål, kull, kropper, klær. De kommunistiske Mot Dagister var ofte embetsmannssønner. Mens en Martin Tranmæl var avholdsmann, var det ublandet wisky i glassene når motdagistene samlet seg.²⁹ Mange falt greit tilbake på embetsmannsrollen da Mot Dags tid var over i 1936. Vi er sosialt og kulturelt formet, mer enn vi tenker over.

Siste generasjon – en ny relasjon?

La meg hoppe fra historien til samtida, til den siste generasjonen.

Arbeiderbevegelsen ble på mange vis bygd opp rundt det en kunne kalle en «standardarbeider» – en mannlig arbeider, ofte en fagarbeider, på heltid, stundom ansatt livet ut, og med rimelig gode og trygge lønns- og arbeids-

vilkår. Spesielt gjaldt dette under den lange stabile fordristiske perioden etter andre verdenskrig. Men klassestrukturen er under endring.

Et spesielt trekk ved klasseforholdene i Norge bør nevnes: Den industriarbeiderklassen som er igjen, er lokalisert mye på mindre steder som Stord eller Verdal, der det bor få tradisjonelle intellektuelle. Kanskje svekker dette utvekslingen mellom disse to sosiale kategoriene.

Ved sida av den klassiske industriarbeiderklassen vokser på den ene sida fram et serviceproletariat, som fra en annen vinkel også omtales som et «prekariat», med usikkert arbeid, deltid, tidsbegrenset ansettelse og semre lønns- og arbeidsforhold.³⁰ Denne klassefraksjonen rekrutteres mest av kvinner, ungdom og innvandrere, og anslås til ca en tredel av arbeidsstyrken.

Dessuten skjer det en vekst i «utdanningsgruppene». Utdanning etter videregående skole omfatter i et land som Norge nå 60-70 prosent. Blant disse vil mange framover gå inn en kategori en kunne kalle utdannete massearbeidere eller kunnskapsarbeidere, lønnstakere med lang utdanning i yrker som en tidligere fylte med kortere utdanning. Utdanning blir «taylorisert», arbeidsinnholdet blir «funksjonarisert».³¹ Å ta høgskole- eller universitetsutdanning fører ikke lenger sikkert fram til akademisk preget arbeid, enn si til noen form for eliteposisjoner eller status som intellektuell.

«Dagens Ph.D.-er opplever å bli behandlet som intellektuelle eiendeler (engelsk: *chattel*), en underbetalt, overarbeidd migrantstyrke uten jobbsikkerhet! Deres prekære stilling har økt deres innlevelse i hverdagskampene som møter Amerikas arbeiderklasse.»³²

Veksten skaper altså et statusfall, som rammer breie lag av akademikere. Men også de «store» intellektuelle synes å ha mindre gjennomslag. Den tida da de intellektuelle ga den politiske opposisjonen et ansikt, dreiv kampanjer og formulerte manifeste, kan synes forbi, har Eric Hobsbawm skrevet.³³ Noen norsk samtidig Bjørnson finnes knapt – skjønt det vel finnes et par som har aspirasjoner.

Hva betyr denne omdanningen av klasseforholdene for relasjonene mellom intellektuelle og arbeidere? Utviklingen er ikke entydig. – Ett scenario er at forskjellen i livssituasjon mellom akademikere i fast stilling og serviceproletariatet blir større enn de historiske forskjellene mellom akademikerne og fagarbeiderne. Da vil mulighetene for allianse minske. – Et annet er at tjenestearbeiderne ikke har den sjølbevisstheten og muligheten til sjølhevding som fagarbeiderne hadde, at prekariatet stiller svakere med hensyn til å representere seg sjøl enn det klassiske proletariatet. Akademikernes posisjon og herredømme kunne da øke ytterligere; eksemplifisert ved at den første fagorganiserte på Oslo DNAs stortingsliste nå er nummer sju. Ett resultat kan bli arbeiderfremmedgjøring overfor arbeiderbevegelsen. – Et tredje scenario er at mange akademikeres situasjon blir mindre eksklusiv enn den var på Kautskys tid. De blir ingen sosial elite. Og dessuten kan tilgang til kunnskap på internett gjøre autodidakte like kyndige som en med

formell utdanning. En kunne tenke at denne utjamningen gir et bedre grunnlag for samarbeid mellom intellektuelle og arbeidere. Men det kan også føre til en kraftigere understreking av hvor høy egen utdanning er og hvor kvalifisert og verdifullt arbeidet er, som argumenter for å kreve relative privilegier. Fagforbundet Akademikerne målbærer slike synspunkter.

Skilnadene mellom arbeiderklassen og de intellektuelle har vært og er reelle. Kultursosiologen Lennart Rosenlund har kartlagt Stavanger ut fra Pierre Bourdieus analyseskjema, der folk plasseres ut fra arten og mengden av kapital, altså utdanningslengde, inntekt og pengeformue. Han viser at ingen stod lengre fra hverandre kulturelt, med hensyn til smak, enn mannlige fagarbeidere i industrien og offentlig ansatte kvinnelige bibliotekarer. Fagarbeiderne stod nærmere kapitaleierne.³⁴ En liknende avstand som til bibliotekarene har fagarbeiderne hatt til intellektuelle. «Intellektuell» har sjelden vært et honnørord; dette deler Norge med flere europeiske land.³⁵ Disse reelle forskjellene blir i en type høyre-retorikk utviklet dithen at de største motsetningene går mellom «folk flest», og «Blindern», «kultureliten», «besserwissere» osv. Med Paul A. Barans ord i *Vardøger* nr. 1:

«Fremmedgjørelsen kommer også til uttrykk ved den dyptgripende polarisering av samfunnet i to skarpt avgrensede leirer som nesten ikke har forbindelse med hverandre. Denne polariseringen skjærer tvers gjennom motsetningsforholdet mellom de sosiale klasser, og har frambrakt en tykk ideologisk tåke som skjuler de virkelige utfordringer samfunnet står overfor.»

Farvel til bevegelsen?

En fransk sosiolog, Razmig Keucheyan, skriver i en nyss utkommet bok om utviklingen av kritisk teori fra 1950-tallet til i dag.³⁶ Med kritisk teori mener han teorier som gir omfattende utfordringer til den eksisterende orden, ikke bare partiell kritikk, som for eksempel forslaget om en Tobin skatt er. Så spør han: hvordan har intellektuelle posisjonert seg i forhold til den marxismen de alle mer eller mindre stod for på 1970-tallet? Bygd på dette leverer han en typologi over seks nåtidige måter å forholde seg til denne arven. Utviklingen er ifølge Keucheyan bestemt av en allmenn utvikling på universitetene som absorberer kritikk, av utviklingen i partier og grupper og av vitenskapelige trender. Han skriver om det en kunne kalle de «store» intellektuelle figurene – en Jean-Paul Sartre, en Pierre Bourdieu, en Jaques Derrida, en Edward Said, en Noam Chomsky. Typologien er nok preget av hans franske bakgrunn. Men inndelingen kan ha en interesse ellers, om vi ikke oppfatter dem som gjensidig utelukkende kategorier, men som prototyper. Det er:

Konvertittene, som stoppet sitt engasjement i kritisk tenking allerede fra andre halvdel av 1970-tallet. De gikk gjerne mot liberale standpunkter.

Pessimistene inngår i en allmenn tendens, nemlig at det er vanskelig å se for seg politisk forandring, og hviler også på negative erfaringer med totale systemer. Pessimistene kan ha holdt fast på radikale standpunkter og søker å arbeide videre med teori. Men det finnes også en slags posør-pessimisme, en dandy-aktig avstand fra det politiske overhodet.

De som yter motstand, «resisters» på engelsk. Disse personene er folk som har holdt på synsmåtene sine trass i nederlaget på slutten av 1970-tallet. De kan nok ha skalert ned forventningene om umiddelbare store seire, men har likevel ikke gitt opp.

Fornyerne. Stundom skjer det en blanding av klassisk teori og ny. Eller det tas opp nye temaer, som økologi.

Ekspertene eller motekspertene. Kritikken deres skjer ofte fra innsida av dominerende diskurser, og mange kommer fra akademien.

Lederne. Noen sentrale kritiske tenkere er også politiske ledere av partier eller lignende. Disse er ikke mange. Keyucheyan mener at nåtidige kritiske teoretikere som er i kontakt med reelle politiske prosesser, er en sjeldenhet. I de fleste tilfelle har de kritiske tenkerne han omtaler i boka, liten eller ingen forbindelse til politiske, faglige eller *community* organisasjoner.

Om vi lar hans kategorier gjelde holdninger i norsk akademien og intellektuelle, ser vi jo klart konvertittene. Det finnes en god del pessimister, som med Antonio Gramscis ord, hevder «tankens pessimisme og viljens optimisme». Det finnes en del eksperter, noen fornyere, kanskje knyttet til klimaspørsmål, færre *resisters*. For å trekke inn litt personlig empiri. Jeg har med litt ulike mellomrom søkt å samarbeide med vitenskapelig ansatte på UiO i ulike typer politisk arbeid. Først gjaldt det partiarbeid, for min del i SV. Da var argumentet at de ikke ville bli bundet av noen «partidisciplin». Når det gjaldt oppstarten av ATTAC, var det stor interesse i starten. Men de vitenskapelig ansatte som faktisk deltok, kunne telles på under to hender. Så ble det gjort et forsøk fra ATTAC på å organisere konferanser som ble kalt Motmakt: Ideen var at de dels skulle diskutere universitet og forskning, dels presentere kunnskap som kunne være nyttig for rørlene. De samlet et par hundre deltakere i noen år, men da initiativtakerne ikke hadde overskudd til å drive videre, var det ingen som tok over. Da striden om lov om høyere utdanning gikk i 2004-2005, var engasjementet høyere. Et Vox Academica ble organisert, med mange underskrivere, og en effektiv kampanje ledet av Norsk Tjenestemannslag ved UiO og med deltakere fra Vox, fra Forskerforbundet og ATTAC førte faktisk fram til seire.

Det har altså vært vanskelig å engasjere universitetsansatte med venstrestandpunkter i politisk arbeid med perspektiver utover universitetet. Ikke minst gjelder det politikkenes husmorarbeid, det jamne arbeidet som bare synes når det ikke er gjort.

Når det har interesse å spørre om *hvorfor* det er slik, er det ikke fordi akademikere skulle ha spesielt høy samfunnsморal. Det har funnes en idé om

en *republic of letters*, et samfunn av lærde med saklig diskusjon, som ved sin stil skulle kunne være forbilder for samfunnet ellers. Men hverdagspraksis i academia avsanner denne tanken om høyverdighet, sjøl om stoda er mindre befengt enn universitetsromaner gir inntrykk av. Heller ikke har akademikere noen spesiell kompetanse på rett og galt. Det ble ettertrykkelig dementert ved nazipartiets sterke stilling ved tyske universiteter, ved de mange som drev fram eller lot seg verve til «arisk» vitenskap. SS var rekruttert fra tysk akademisk ungdom.³⁷

Men de ansatte i de vitenskapelige institusjonene har ett sentralt privilegium – et visst, om enn skrumpende frirom, som åpner for et fritt valg av emne, av hvor en vil sette inn tid og krefter. Dette legger et særlig samfunnsmessig ansvar – ja kanskje moralsk forpliktelse på dem som har faste stillinger, som ikke må ta betalte enkeltopdrag for å leve.

Hvorfor er intellektuelle passive?

Men hvorfor deltar ikke flere, verken praktisk eller ved emnevalg for forskning? Noe skyldes trekk ved institusjonene og dermed akademikerne.

En grunn har ligget i arbeidssituasjonen hos de intellektuelle sjøl. Å såkalt gjøre karriere, slå gjennom i akademisk liv, få stillinger, krever mye tid, arbeid og energi for dem av oss som ikke er flogvet. Så kommer familie og barn, en livsfase der avstanden til aktivismen øker. Og det er da uvisst om en vender tilbake til en aktiv innsats. Mange kamerater fra studentradikalismens dager har grepet tilbake til mønstre de kjente hjemmefra når den radikale bølgen dabbet av, og åra og inntektene vokste. På universitetene i dag spiller også demografi inn; en tallmessig stor generasjon er på vei ut, kanskje litt satt eller matt? «Heltene er trette», som det het i en av bøkene om Morgan Kane.

En del akademikere har negative erfaringer først med en for sosialteknologisk 1960-talls vitenskap, eller et hyperpolitisert 1970-tall. Og kanskje trekker 1980- og 1990-tallets postmodernisme og «språklige vending» tankene vekk fra «de store fortellingene» – og da også vekk fra oppmerksomhet om global ulikhet, om kapitalakkumulasjon eller klimaet? Akademikere er som andre folk – kun et mindretall deltar politisk. Men deres tilbaketreking får fortere en «ideell» begrunnelse; positivisme og postmodernisme legitimerer og «foredler» en apolitisk posisjon.

Et strukturelt hinder ligger i økt arbeidspress. Det er et unisont resultat av evalueringene av omleggingene etter «kvalitetsreformen» fra 2003. Tid tas fra forskning, trolig også fra utadventt formidling og engasjement. «Stjernegrissystemet», der forskningsmidler bare utløses ved å publisere monografier og artikler i visse tidsskrifter, gjør formidlingsarbeid finansielt sett irrasjonelt. De åremålsansatte stipendiatene har sine problemer. På tre år midt i småbarnsforeldretida skal de kvalifisere seg. Noen engstes for å stenges ute fra jobber om de flagger standpunkter. Men dette er etter min erfaring for det

meste en ubegrunnet frykt i de trass alt liberale norske institusjonene. Her er ikke noe amerikansk *Campus Watch* som registrerer og forfølger venstreorienterte forelesere. En mer reell frykt for ikke å få nye oppdrag driver instituttforskere til demonstrativt å innta den apolitiske eksperrollen. Praktiske slutninger ut fra forskningsresultatene defineres vekk som en «politikeroppgave». Det kan være forståelig, men er også en bekvem måte å fraskrive seg ansvar på.

Andre grunner ligger i det politiske feltet. Noen ble skuffet av den rød-grønne regjeringens midlertidige kutt i forskningsbevilgningene i 2005 – en riktig kritikk, men et snevert grunnlag for å bedømme et politisk alternativ. Noen har blitt frustrert av at henvendelser til regjeringen om progressive prosjekter har endt fruktesløst. Kanskje er det også en opplevelse av at politikk i bunn og grunn ikke virker, at føringene nasjonalt og globalt er så tunge at det synes som det ikke finnes reelle alternativer?

Men likevel – det er ikke plent umulig å få med folk, som til å under-skrive opprop. Mange stiller også opp og holder innledninger og foredrag om de bes. La meg ta som et premiss at det fortsatt er en del av de tradisjonelle intellektuelle som graviterer mot, ja vil delta i og bidra til arbeiderbevegelsen eller i nye sosiale bevegelser. Hva kan gjøres av dem som synes den nåværende stoda er et problem?

Organisering av intellektuelt arbeid

Det finnes intellektuelle som kan bidra og spille en progressiv og betydningsfull rolle i kraft av egen person. Det kan finnes mennesker som oppfyller Paul Barans høye krav til å være intellektuell, igjen fra *Vardøger* nr. 1, 1969:

«En intellektuell vil således i egentlig forstand være en samfunnskritiker, en person som er opptatt av å identifisere, analysere, og på den måten hjelpe til å overvinne ordninger som stenger veien til oppnåelse av et bedre, mer menneskelig og mer rasjonalt samfunnssystem. Han blir således samfunnets samvittighet og talsmannen for de progressive krefter som i en hvilken som helst periode av historien, måtte eksistere i samfunnet.»

Kravene er høye. Og slike figurer er i dag få. Og som Keucheyan sier, få av de «store» er også politiske ledere.³⁸ Så spørsmålet er om det går an å formulere noen tanker som er mer relevant for den jamne intellektuelles forhold til bevegelsen. For de fleste vil det være en hjelp å gå inn i fellesskap. Hva slags organisering kan et slikt arbeid være tjent med?

En form er å lage *autonome sammenslutninger kun av vitenskapsfolk/intellektuelle*. Et fransk eksempel er den franske *Raisons d'agir*, som ble startet av Pierre Bourdieu i 1995 og heter nå *savoir.agir*. En artikkel fra 2010 presenterer organisasjonen som *un intellectuel collectif autonome*.³⁹ Hovedmålet er kritikk av et nyliberalt hegemoni i teori og politikk. *Raisons* under-

streker at organisasjonen er autonom og insisterer på at de står for en ny type intellektuelt engasjement med politikk. Deres prosjekt er profilert mot «den parti-intellektuelle» og «den totale intellektuelle» (som Jean-Paul Sartre). Når det gjelder kategorier de vil forholde seg til, nevnes ikke den klassiske arbeiderbevegelsen:

«Det dreier seg først og fremst å understøtte med våre egentlige midler de kampene som føres av dem som er de første ofrene for den nyliberale offensiven, ofrene for fleksibiliseringen, prekariseringen, arbeidsløsheten, senkingen av lønnene, fattiggjøringen, intensiveringen av arbeidet og det stresset dette medfører, dumpingene av den sosiale målestokken i Europa og verden: arbeidsløse, prekariatet, arbeidere, dekkvalifiserte ansatte, blant dem i første rekke arbeidsmigranter og barna deres, som ovenikjøpet er ofre for xenofobi og rasistiske miljøer.»

Dessuten vil de rekke ut til «statens venstre hånd» (Bourdieu) – sosialarbeidere, tjenestemenn, helsepersonell og lærere, som i arbeidet sitt ser resultatene av den nyliberale offensiven. – Forsøket i Norge på å etablere *Motmakt* hadde vel en viss likhet med *Raisons*.

En annen autonom sammenslutning er *Concerned Scientists Norway*, utløper av en amerikansk organisasjon og er først fremst rettet mot økologi og klimaspørsmål: «Concerned Scientists Norway består av engasjerte vitenskapsfolk fra forskjellige forskningsinstitusjoner og med ulik faglig bakgrunn som deler en felles bekymring. Vi samles i oppfatningen om at klima- og miljøproblemene i vid forstand så langt ikke har blitt møtt med tilstrekkelige tiltak fra norske politikere og myndigheters side. Gapet mellom påkrevde tiltak og faktisk iverksatte tiltak, er i stedet økende. Sårbare mennesker og lokalsamfunn, spesielt i mange utviklingsland, er skadelidende overfor de negative konsekvensene som allerede manifesterer seg verden over.»⁴⁰ – Hovedvirksomheten er opplysning i ulike kanaler bygd på de om lag 180 medlemmenes faglige kunnskap Den direkte koplingen til bevegelser synes ikke så sterk. Men miljøet har samarbeidet med blant annet LO i Oslo om brosjyren *100 000 klimajobber og grønne arbeidsplasser nå. For en klimaløsning nedenfra* (2013).

En neste type organisering er foreninger av *yrkesutøvere/profesjonelle basert på et sosialistisk eller anti-kapitalistisk grunnlag*. Det har vært gjort før – som Sosialistiske legers forening tilknyttet *Mot Dag*, og gruppa rundt tidsskriftet *Plan* på 1930-tallet, og på 1970-tallet *Jussbuss*, *Forening for kritisk jus og arkitekt- og planleggergruppa KANAL* og også *Sosialistiske Legers Forening med seksualopplysning og SFs Faglig komité mot helsefarlig arbeid med både leger og fagforeningsfolk*. Fra 2005 har det eksistert et *Radikalt Økonominettverk* med en viss aktivitet. Hvor aktivt det er per 2014, er litt vanskelig å bedømme. Erfaringen er vel også her av det trengs en sterk bevegelse som kan gi liv til slike foreninger.

Videre finnes flere *utredningsinstitutter/tankesmier*, som står fagbevegelsen nær – som De Facto, For velferdsstaten, Manifest Analyse og deler av FAFOs virksomhet. Agenda- stiftelsen kan synes å bli et sentrumsprosjekt. Alle disse enhetene leverer mange gode, nyttige og noen ganger oppsiktsvekkende analyser. Magnus Marsdal i Manifest har argumentert for at tankesmier har tre fortrinn i forhold til partiene: De kan jobbe langsiktig; de kan ha mot til å luften tiltak som partiene i første omgang ikke tør å fremme; de kan overskride partigjerder.⁴¹ Inntrykket er likevel at disse instituttene helst dekker umiddelbare, konkrete kunnskapsbehov, spesielt knyttet til motstand mot utslag av nyliberalisme og *new public management*. En kan kalle horisonten i publikasjonene for «trade-unionistisk» slik Lenin brukte ordet: Innsikten om at en må slå seg sammen fremmes, men ikke en tanke om å overskride det eksisterende samfunnet. Jeg mener ikke trade-unionisme, fagforeningsbevissthet, som et skjellsord, men som en dekkende betegnelse. Flere tekster fra instituttene tar til lyd for «den norske modellen», som riktignok er en relativt human variant av kapitalismen, men like fullt er kapitalisme. Tida og overskuddet til å analysere *hvorfor* de nyliberale framstøtene kommer, er mindre. Også systematisk tenking om strategi, hvordan en venstresida igjen kan rykke fram offensivt, blir det mindre tid til. Å delta i tankesmier er altså én form. Og disse har iblant en redaksjon, et vitenskapelig råd eller liknende der fagfolk har vært medlem. Sjøl har jeg sittet i et slikt råd for Manifest og også for ATTAC. Men disse organene ikke har funnet sin form. Det har vært uavklart hvor mye initiativet skulle ligge i rådet eller i organisasjonen, slik at aktiviteten har vært for spastisk og alt for lav. Norge har ikke større institusjoner som Rosa Luxemburg Stiftung i Tyskland, Transnational Institute i Amsterdam eller Copernic i Frankrike som samarbeider med ATTAC på en anti-nyliberal plattform.

Til slutt den fjerde mulige organiseringen - *partiene og deres forhold til intellektuelle*. *Raisons d'agir* ville altså ikke være parti-intellektuelle, slik mange var før og etter verdenskrigen, i kommunistpartiet i Frankrike, som Sartre, eller i Storbritannia, som Eric Hobsbawm. Sjøl er jeg av dem som mener at et parti trengs, men ikke fordi partiene har noen forrang når det gjelder å utvikle innsikt og bevissthet. Lenins elitepartiteori var feilaktig da den ble utviklet, og er gjendrevet av historien, sjøl i Antonio Gramscis sympatiske utlegning av det kommunistiske partiet som en «kollektiv intellektuell». Partiene har ikke vært og er ikke slik teorien tilsier. Mener en det, må en være platonist. Men det radikale og folkelige sosialistpartiet vi ideelt skulle ha hatt, like mye nå som før, trengs for å forene innsats på mange arenaer – parlamentarisk og utenomparlamentarisk, nasjonalt og internasjonalt, og for å forene splittede krefter, de ulike klassene og miljøene. Og om et slikt møtested ble skapt, hører også de intellektuelle hjemme der. En tillitsvalgt som Ragnar Kalheim kunne kanskje ha klart å skape varige

rammer for disse møtene i SV på 1970-tallet, men han døde altfor tidlig. Og mange intellektuelle som har vært partiaktive, har gått lei.

Kan et samarbeid mellom intellektuelle og arbeiderbevegelsen fremmes?

Det trengs da tre typer tiltak og krav – overfor institusjonene, overfor de intellektuelle og overfor bevegelsen.

Først – framstøt burde gjøres overfor institusjonene, spesielt universitetene og høyskolene, fordi de definerer rammebetingelser for denne typen arbeid:

- Kriteriene for «telleanter» bør endres slik at også popularisert forskning og formidling gir poeng. Slikt skal ikke telle like mye som faglige originalbidrag i prestisjetunge tidsskrifter, men de skal heller som nå ikke nullen ut. Dette ville gjør det lettere å sette av tid til å undersøke og skrive om saker av relevans for bevegelsene.
- En redefinering av grunnforskning trengs. Valget står ikke mellom en «rein» og implisitt mer «edel» grunnforskning og en mer besudlet og umiddelbart nytteorientert oppdragsforskning. Det eksisterer det Hans Ebbing har kalt en «strategisk grunnforskning».⁴² Problemene er her definert innfor en viss horisont, ut fra forpliktelser på visse verdier og interesser. Men forskningen er ellers fri med hensyn til finansiering og faglig opplegg. Sjølv har jeg i 2013/2014 ledet en gruppe forskere ved Senter for grunnforskning i Oslo som har spurt under hvilke vilkår fagorganisering over landegrenser er mulig. Forhåpentligvis vil noen av resultatene til nytte for fagbevegelsen. Samtidig har forskningen vært helt fri fra andre føringer utenfra.
- Skal slik forskning ikke defineres ut, må den holde vanlig vitenskapelig kvalitet. Forskning og politikk er forbundet, men har ulike logikker og regelsett og kan og skal ikke kollapse inn i hverandre.
- Forskere nasjonalt og internasjonalt som angripes på grunn av sine kontroversielle politiske synsmåter, må støttes i deres rett til å sett fram disse synsmåtene.
- I boka *Akadamisk kapitalisme* har jeg satt fram en idé om et samfunnsuniversitet eller samfunnsmessig forpliktet universitet, som alternativ til et markedsdrevet universitet eller et humboldtiansk elfenbeinstårn. En åpning for å fremme dette, er om institusjonene utvikle institusjonaliserte kontakter til det sivile samfunnet, for eksempel et forum. Universitetenes kontakter skal ikke gå bare til et fortjenesteorientert næringsliv.⁴³

Så er det et sett av spørsmål som angår intellektuelles forhold til bevegelsene:

- Hvis en vil en bevegelse vel, må en også kritisere den om nødvendige. Å bekrefte bekvemme myter er å gjøre bevegelsen en bjørnetjeneste

- De intellektuelle, i alle fall de universitets- instituttansatte ansatte, er for det meste også lønnstakere og har egne legitime interesser. De bør være fagorganisert og delta i fagorganisasjonen. Mange trenger å komme seg mentalt og politisk videre enn til en slags laugsmentalitet. Ikke minst har de unge med usikre ansettelsesforhold all interesse av organisering. Velger en Norsk Tjenestemannslag, står en sammen med andre lønnstakerkategorier, har en tilgang til LO og kan påvirke forskningspolitikken, og til LOs kampkraft når det røyner på. Men heller ikke Forskerforbundet har ført noen reaksjonær politikk, og skiller seg fra den trange interesseorganisasjonen Akademikerne.
- Intellektuelle i bevegelsen er ikke for fine til ikke også å gjøre husmorarbeidet på linje med andre medlemmer. Også de skal ta referatene, sende ut innkallingene, dele ut brosjyrene og koke kaffen.
- Om utviklingen går mot skarpere sosiale og politiske kamper – hvor vil intellektuelle med klasseplassering i øvre middelklasse befinne seg? «Which side are you on?», som det heter i streikesangen til gruvearbeiderkona Florence Patton Reece, fra Harlan county i USA i 1931. Hvordan agerer intellektuelle i Sør-Europa overfor de stridene som pågår der, de nye mer militante bevegelsene? Hvordan ville vi ha opptrådt overfor de meget langvarige og militante studentkampene i Chile, Quebec eller London? Tåler vi en eventuell ostrakisering fra det gode akademiske selskap? Og bør en ha som en rettesnor å ikke skaffe seg interesser på tvers av for eksempel en skarpt utjammende skattepolitikk?
- Kan en overskride ens eget klassepreg og opptre slik Karl Kautsky skreiv om i 1903, som en medkjemper og kamerat, ikke som en hjelper og lærer?

Noen spørsmål bør også stilles til bevegelsene – spesielt fagbevegelsen:

- Vil de støtte universitetene hvis/når det kommer en ny konflikt om institusjonene, for eksempel forsøk på innføre betaling for utdanning? I det globale universitetslandskapet, er Norge her fortsatt et unntak.
- Har fagbevegelsen etterspurt intellektuelle? Kan og vil den utforme «bestillinger»? Hva slags kunnskap trengs? Er det mer konkret sakskunnskap? Er det forslag til djupe strukturformer? Er det kritikk av hegemonisk borgerlig ideologi? Er det en holdbar og tillitvekkende fortelling om muligheten og nødvendigheten av et annet samfunn, av sosialisme?

Nye former for samarbeid synes å være nødvendige. Med Eric Hobsbawms ord:

«[...] tenkende intellektuelle er ikke aleine i posisjon til å forandre verden, sjøl om ingen forandring er umulig uten deres bidrag. Det krever en forenet front av vanlige folk og intellektuelle». Men så legger han til: «Med unntak

av noen isolerte dømme er dette trolig vanskelige å oppnå i dag enn i fortida. Det er det tjuerførste hundreårets dilemma.»⁴⁴

NOTER

- 1) Alan Lightman: The Role of the Public Intellectual, <http://wem.mit.edu/comm-forum/papers/lightman.html>.
- 2) Karl Marx; *Den tyske ideologi*, i Marx: *Verker i utvalg 2, Skrifter om den materialistiske historieoppfatning*, Oslo 1970.
- 3) Sitert etter Knut Kjeldstadli: *Den delte byen. Oslo bys historie, bind 4, 1905-1935*, Oslo 1990.
- 4) Eric Hobsbawm: The Intellectuals: Role, Function and Paradox, i Hobsbawm: *Fractured Times. Culture and Society in the Twentieth Century*, London 2014.
- 5) Utrykket stammer opprinnelig fra Alfred Weber, se Karl Mannheim: *Ideology and Utopia. An Introduction to the Sociology of Knowledge*, London 1972, s. 136ff.
- 6) «Intellektueller», <http://de.wikipedia.org/wiki/Intellektueller>. Jan Eivind Myhre: Introduction. Intellectuals in the Public Sphere, i Jan Eivind Myhre (red.): *Intellectuals in the Public Sphere in Britain and Norway after World War II*, Oslo, s. 25.
- 7) Ottar Dahl: *Grunntrekk i historieforskningens metodelære*, Oslo 1976, s.133.
- 8) György Konrad og Ivan Szelenyi: *The Intellectuals on the Road to Class Power*, Brighton 1979.
- 9) Régis Debray: Le Pouvoir intellectuel en France, 1979, referert etter Stephen J. Walton: *Den teksta versjonen. Amerikanisering og modernitetens intellektuelle*, Oslo 2006, s. 123.
- 10) Paul A. Baran: Den intellektuelles oppgave, i *Vardøger* 1/1969. Se: http://www.vardoger.no/fulltekst/vardoger_01_1969/artikkel1.pdf
- 11) Jan Eivind Myhre: Introduction. Intellectuals in the Public Sphere, i Jan Eivind Myhre (red.): *Intellectuals in the Public Sphere in Britain and Norway after World War II*, Oslo, s. 12.
- 12) Walton 2006, s. 125.
- 13) Miguel Ángel Herrera Zgaib: The public intellectual in critical marxism: from the organic intellectual to the general intellect, *Papel politico*, Volum nr. 1. Januar/juni 2009, http://www.scielo.org.co/scielo.php?pid=S=122-44092009000100007&script=sci:artt_...
- 14) Michael Vester: *Die Entstehung des Proletariat als Lernprozess*, Frankfurt am Main 1970. Marco Guigni: Modern Protest Politics, i Peter N. Stearns (red.): *Encyclopedia of European Social History from 1350 to 2000*, New York 2001.
- 15) Asle Rolland: Arbeideravisene og arbeiderorganisering. Avisaktivitet i den norske arbeiderbevegelsen 1880-1903, i *Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie* 1/1979.
- 16) Øyvind Bjørnson: *Arbeiderbevegelsens historie i Norge. Bind 2. På klassekampens grunn (1900-1920)*, Oslo 1990.
- 17) Beate Kjeldstadli, sitert etter Knut Kjeldstadli: *Mine fire besteforeldre. En familiefortelling om framveksten av det moderne Norge*, Oslo 2010, s. 90.

- 18) Ottar Brox: *Norge mot tusenårsskiftet. Arbeid for alle – eller flere rike og ny fattigdom?* Oslo 1994.
- 19) Sitert etter Knut Kjeldstadli: *Jerntid. Fabrikkssystem og arbeidere ved Christiania Spigerverk og Kværner Brug fra om lag 1890 til 1940*, Oslo 1989, s. 135.
- 20) Trygve Bull: *Mot Dag og Erling Falk*, Oslo 1968, s. 149.
- 21) Om Mot Dag og arbeiderpartiene DNA og NKP, se Maren Hegna: Intellektuelle strebere, i *Arbeiderhistorie* 2000, s.197-211.
- 22) Personlig erindring.
- 23) <http://www.marxists.org/archive/kautsky/1903/xx/int-work.htm>
- 24) Knut Kjeldstadli: Solidaritet og individualitet, i Ning de Coninck-Smith, Mogens Rüdiger og Morten Thing (red.): *Historiens kultur. Fortelling.Kritik. Metode*, København 1997.
- 25) Det latinske ordet *ibid* betyr «på samme sted», og brukes i én tradisjon i fotnoter i vitenskapelige arbeider. Finn Gustavsen: *Rett på sak*, Oslo 1968, s. 35 og *Kortene på bordet*, Oslo , s. 78, 302, 306.
- 26) Pierre Bourdieu: *Meditasjoner. Méditations pacsaliennes*, Oslo 1999.
- 27) Konrad og Szelenyi 1979.
- 28) Olve Krange og Kjetil Skogen: Kokebok for den intellektuelle middelklassen, i *Nytt norsk tidsskrift*, 3/2007.
- 29) Hegna 2000, s. 199.
- 30) Guy Standing: *The Precariat. The New Dangerous Class*, London, New York 2011.
- 31) Knut Kjeldstadli: *Akademisk kapitalisme*, Oslo 2010.
- 32) Eric Altermann: Intellectuals and workers close ranks, I *Le Monde Diplomatique* 12/1997. <http://mondediplo.com12997/12/usunions>
- 33) Hobsbawm 2014.
- 34) Lennaart Rosenlund: *Social Structure and Change. Applying Pierre Bourdieu's Approach and Analytical Framework*, dr.avhandling, Stavanger 2001.
- 35) Jan Eivind Myhre: Introduction. Intellectuals in the Public Sphere, i Jan Eivind Myhre (red.): *Intellectuals in the Public Sphere in Britain and Norway after World War II*, Oslo, s. 8, 10.
- 36) Razmig Keucheyan: *The Left Hemisphere. Mapping Critical Theory Today*, London og New York 2013, s. 51ff.
- 37) Michael Wildt: *Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichssicherheitshauptamtes*, Hamburg 2002.
- 38) Sjøl om politikere skriver politiske bøker, gjør ikke dette dem uten videre til sentrale intellektuelle.
- 39) Louis Weber: Un intellectuel collectif autonome,13. juni 2010, <http://w.w.w.savoir-agir.org/spip.php?article27>
- 40) <http://cs-n.org/om-csn/hva-vil-vi/manifest/>
- 41) Magnus Marsdal; Elite mot grasrot? I *Klassekampen* 13/12 2013.
- 42) Hans Ebbing: Akademisk produksjonsmåte, i *Vardøger* nr. 32, 2010.
- 43) Kjeldstadli 2010.
- 44) Hobsbawm 2014, s. 203.